

HR-1994-39-A - Rt-1994-506

INSTANS:	Høyesterett - Kjennelse.
DATO:	1994-04-28
DOKNR/PUBLISERT:	HR-1994-39-A - Rt-1994-506
STIKKORD:	Ærekrenkelse.
SAMMENDRAG:	I lagmannsretten var det gitt dom for både straff, mortifikasjon og erstatning. Dommen ble opphevet da lagmannsretten ikke hadde drøftet hvorvidt utsagnene var rettsstridige. Selv om straffeloven § 247 ikke som § 246 inneholder noen uttrykkelig rettsstridsreservasjon, er det ikke tvilsomt at en slik reservasjon må innfortolkes. Dette må gjelde også for uriktige rent faktiske opplysninger som er egnet til å skade noens gode navn og rykte. Adgangen til å informere er en vesentlig side av trykkefriheten og ytringsfriheten. Det vil kunne ha uheldige konsekvenser om ethvert feilskjær i en presset situasjon skal kunne føre til reaksjoner mot pressen. Se også kjennelse i lnr. 40/1994, Rt-1994-518 .
SAKSGANG:	Eidsivating lagmannsrett LE-1991-1708 M - Høyesterett HR-1994-39-A, snr 228/1992.
PARTER:	1. Andreas Norland 2. Verdens Gang A/S 3. Øyvind Brigg 4. Tor Strand (Advokat Cato Schiøtz) mot A (Advokat Per Danielsen).
FORFATTER:	Sinding-Larsen, Bugge, Kst dommer Foss, Gjølstad, Justitiarius Smith.

Dommer Sinding-Larsen: Saken er en privat straffesak som er reist av A etter at han i Verdens Gang for 24, 25 og 26 august 1987 var omtalt på en måte som han fant ærekrenkende. A kommer fra Kenya. Han er norsk statsborger. Han var i 1987 bosatt i Norge og arbeidet som skrankebetjening ved hovedpostkontoret i Oslo.

Etter at han først hadde oppsøkt Utenriksdepartementet, lot han seg den 22 og 23 august 1987 intervju i Dagsrevyen i NRK. Søndag 23 august innkalte han også til pressekonferanse på Grand hotell i Oslo. Han fremholdt at han over telefon hadde fått en henvendelse fra sjefen for den kenyanske presidents kontor, og blitt bedt om å kunngjøre for

Side 507

den norske offentlighet og norske myndigheter at Kenya overveiet å bryte de diplomatiske forbindelser med Norge på grunn av den kritikk mot forholdene i Kenya som var fremkommet fra norske politikere og i norsk presse bl.a i forbindelse med at president Moi skulle besøke Norge. Allerede søndag aften kom det en pressemelding fra den kenyanske ambassade i Stockholm, som også var akkreditert Norge, om at A ikke representerte den kenyanske stat, og at all kontakt mellom de to stater skulle skje gjennom diplomatiske kanaler.

Pressekonferansen og As opptreden i Dagsrevyen førte til store presseoppslag. VG hadde mandag 24 august et oppslag på førstesiden med overskriften "Årets bløffmaker?". Oppslaget fortsatte med en dobbeltside inne i avisen. På den ene siden var et intervju med A med overskriften: "Jeg er ikke en tulling." På neste side var det en artikkel med overskriften "Klovneri eller politisk spill?" med opplysninger bl.a om norske myndigheters syn og om dementiet fra den kenyanske ambassade. Nederst på siden var det en innrammet artikkel med overskriften "Alltid bråk etter A". Her sies bl.a at A i Kenya var under strafforfølgning for underslag av over kr 100000, og at han i Finnmark var anmeldt for underslag av kr 200 - 300000. Også den følgende dag hadde VG flere oppslag om A, blant annet en artikkel med overskriften "Tiltalt for bedrageri". Samme dag, tirsdag den 25 august, holdt A en ny pressekonferanse og fortalte nå at han våren 1987 var blitt kontaktet av representanter for regimet i Kenya og var blitt bedt om å bistå med kidnapping av den kenyanske eksilpolitiker Wamwere. Dette førte til nye presseoppslag den påfølgende dag, 26 august. VG skriver

bl.a at A hadde vært under oppsikt av overvåkingspolitiet som mulig agent og at han skal ha utgitt seg for representant for NOAS og Statens flyktningsekretariat.

A reiste ved stevning av 8 oktober 1987 privat straffesak mot Verdens Gang A/S, daværende redaktør Andreas Norland og journalistene Øyvind Brigg, Tor Strand og Alf Bjarne Johnsen. Det ble nedlagt påstand om mortifikasjon av en rekke utsagn i VG for 24, 25 og 26 august 1987 og om erstatning og oppreisning. For redaktøren og de tre journalister ble det også nedlagt påstand om straff. De utsagn som ble krevet mortifisert, var (gjengitt etter påstanden mot Verdens Gang A/S og redaktør Norland):

"I Verdens Gang 24. august 1987 på forsiden:

1.1 "ÅRETS BLØFF-MAKER?".

I Verdens Gang 24. august 1987 på side 13:

1.2 "I Kenya er han under straffeforfølgelse for underslag av over 100000 kroner fra en organisasjon for utenlandsstudenter han ledet".

1.3 "Etter et års tid anmeldte AOF A for underslag av 200.000-300000 kroner".

I Verdens Gang 25. august 1987 på side 9:

1.4 "TILTALT FOR BEDRAGERI".

1.5 "Kenyas "post-diplomat" i Norge har en uoppgjort straffesak mot seg i hjemlandet".

1.6 "Han skal ha unnlatt å møte til rettsforhandlingene etter at han ble tiltalt for bedrageri for to år siden".

I Verdens Gang 26. august 1987 på side 10:

Side 508

1.7 "Der har man arbeidet etter teorien om at As mangfoldige aktiviteter er agentvirksomhet med hovedoppgave å rapportere til Kenya om opposisjonelle landsmenn".

1.8 "Han har også på egen hånd snakket med en rekke kommunerepresentanter og utgitt seg for å være representant for både NOAS og Statens Flyktningsekretariat uten at dette har vært tilfelle".

1.9 "På norsk hold oppfatter man As virksomhet som et forsøk på å komme på god fot med eliten i Kenya etter at han ble sparket som vise-fylkessjef", for så vidt gjelder beskyldningen om at A er blitt sparket som visefylkessjef."

Ved Oslo byretts dom av 24 januar 1991 ble de saksøkte frifunnet og tilkjent saksomkostninger.

A begjærte fornyet behandling for lagmannsrett. Subsidiært påanket han dommen til Høyesterett. Høyesteretts kjæremålsutvalg nektet anken fremmet, men samtykket i fornyet behandling for fire av de utsagn som søksmålet gjaldt. For lagmannsretten kom saken etter dette til å gjelde følgende utsagn:

I VG for 24 august 1987:

1. "I Kenya er han under straffeforfølgelse for underslag av over 100000 kroner fra en organisasjon for utenlandsstudenter han ledet".

2. "Etter et års tid anmeldte AOF A for underslag av 200.000-300000 kroner".

I VG for 26 august 1987:

3. "Der har man arbeidet etter teorien om at As mangfoldige aktiviteter er agentvirksomhet med hovedoppgave å rapportere til Kenya om opposisjonelle landsmenn".

4. "Han har også på egen hånd snakket med en rekke kommunerepresentanter og utgitt seg for å være representant for både NOAS og Statens Flyktingsekretariat uten at dette har vært tilfelle".

Når det gjelder de øvrige utsagn, herunder samtlige utsagn fra journalist Alf Bjarne Johnsen, er byrettens frifinnelse endelig.

Eidsivating lagmannsrett avsa den 24 juni 1992 dom med slik domsslutning:

"1. Følgende beskyldninger inntatt i Verdens Gang erklæres for døde og maktesløse:

I Verdens Gang 24. august 1987 på side 13:

1.1 "I Kenya er han under straffeforfølgelse for underslag av over 100000 kroner fra en organisasjon for utenlandsstudenter han ledet."

1.2 "Etter ett års tid anmeldte AOF A for underslag av 200000 - 300.00 kroner".

I Verdens Gang 26. august 1987 på side 10:

1.3 "Der har man arbeidet etter teorien om at As mangfoldige aktiviteter er agentvirksomhet med hovedoppgave å rapportere til Kenya om opposisjonelle landsmenn".

1.4 "Han har også på egen hånd snakket med en rekke kommunerepresentanter og utgitt seg for å være representant for både NOAS og Statens Flyktningsesekretariat uten at dette har vært tilfelle".

Side 509

2. Journalist Tor Strand dømmes til straff for overtredelse av Straffeloven § 247 for i ord eller handling å ha opptrådt på en måte som er egnet til å skade As gode navn og rykte eller til å utsette ham for hat, ringeakt eller tap av den for hans stilling eller næring fornødne tillit eller for å ha medvirket dertil ved at han i Verdens Gang 24. august 1987 fremsatte følgende beskyldninger:

2.1 "I Kenya er han under straffeforfølgelse for underslag av over 100000 kroner fra en organisasjon for utenlandsstudenter han ledet".

2.2 "Etter ett års tid anmeldte AOF A for underslag av 200000 - 300000 kroner". til en bot på 5000 - femtusen - kroner som blir å betale innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av denne dom, subsidiært 5 - fem - dager fengsel.

3. Journalist Øyvind Brigg dømmes til straff for overtredelse av Straffeloven § 247 for i ord eller handling å ha opptrådt på en måte som er egnet til å skade As gode navn og rykte eller til å utsette ham for hat, ringeakt eller tap av den for hans stilling eller næring fornødne tillit eller for å ha medvirket dertil ved at han i Verdens Gang 26. august 1987 fremsatte følgende beskyldninger:

3.1 "Der har man arbeidet etter teorien om at As mangfoldige aktiviteter er agentvirksomhet med hovedoppgave å rapportere til Kenya om opposisjonelle landsmenn".

3.2 "Han har også på egen hånd snakket med en rekke kommunerepresentanter og utgitt seg for å være representant for både NOAS og Statens Flyktningsesekretariat uten at dette har vært tilfelle".

til en bot på 5000 - femtusen - kroner som blir å betale innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av denne dom, subsidiært 5 - fem - dager fengsel.

4. Tidligere sjefredaktør Andreas Norland dømmes til straff for overtredelse av Straffeloven § 431 for at han har offentliggjort følgende beskyldninger i Verdens Gang og som ville ha pådratt ham straffansvar etter straffeloven § 247 om han hadde kjent til innholdet:

I Verdens Gang 24. august 1987 på side 13:

4.1 "I Kenya er han under straffeforfølgelse for underslag av over 100000 kroner fra en organisasjon for utenlandsstudenter han ledet".

4.2 "Etter ett års tid anmeldte AOF A for underslag av 200000 - 300.000 kroner".

I Verdens Gang 26. august 1987 på side 10:

4.3 "Der har man arbeidet etter teorien om at As mangfoldige aktiviteter er agentvirksomhet med hovedoppgave å rapportere til Kenya om opposisjonelle landsmenn".

4.4 "Han har også på egen hånd snakket med en rekke kommunerepresentanter og utgitt seg for å være representant for både NOAS og Statens Flyktningsesekretariat uten at dette har vært

tilfelle".

til en bot på 10000 - titusen - kroner som blir å betale innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av denne dom, subsidiært 8 - åtte - dager fengsel.

5. Tidligere sjefredaktør Andreas Norland dømmes i medhold av Skadeserstatningsloven § 3-6 til å betale oppreisning for skade av ikke økonomisk art til A med 30000 - trettitusen - kroner.
6. Journalist Tor Strand dømmes i medhold av Skadeserstatningsloven § 3-6
Side 510
til å betale oppreisning for skade av ikke økonomisk art til A med 10000 - titusen - kroner.
7. Journalist Øyvind Brigg dømmes i medhold av Skadeserstatningsloven § 3-6 til å betale oppreisning for skade av ikke økonomisk art til A med 10000 - titusen - kroner.
8. Verdens Gang A/S dømmes i medhold av Skadeserstatningsloven § 3-6 til å betale oppreisning for skade av ikke økonomisk art til A med 200000 - tohundretusen - kroner.
9. Verdens Gang A/S hefter solidarisk for de beløp tidligere sjefredaktør Andreas Norland, journalist Øyvind Brigg og journalist Tor Strand dømmes til å betale.
10. Oppfyllelsesfristen for beløpene under postene 5 til 9 er 2 - to - uker regnet fra dommens forkynnelse.
11. De saksøkte tilpliktes in solidum å dekke saksøkerens saksomkostninger for byrett og lagmannsrett med til sammen 188775,50 -etthundreogåttiåttetusensjuhundreogsyttifem 50/100-kroner.

Verdens Gang A/S er prinsipalt ansvarlig for 45550,- - førtifemtusenfemhundreogfemti-kroner for byretten og 35775,50 -trettifemtusensjuhundreogsyttifem 50/100kroner for lagmannsretten.

Andreas Norland er prinsipalt ansvarlig for 5150,- - femtusenett hundreogfemti- kroner for byretten og 30000,- -trettitusen- kroner for lagmannsretten.

Øyvind Brigg er prinsipalt ansvarlig for 6150,- - sekstusenett hundreogfemti- kroner for byretten og 30000,- -trettitusen- for lagmannsretten.

Tor Strand er prinsipalt ansvarlig for 6150,- - sekstusenett hundreogfemti- kroner for byretten og 30000,- -trettitusen- for lagmannsretten."

Verdens Gang A/S, redaktør Andreas Norland og journalistene Øyvind Brigg og Tor Strand har påanket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Anken gjelder lovanvendelsen og saksbehandlingen, nærmere bestemt mangler ved domsgrunnene.

Jeg viser til lagmannsrettens saksfremstilling og gjengivelse av partenes anførsler.

De ankende parter har i det vesentlige anført:

Straffeloven § 247 må forstås slik at den inneholder en rettsstridsreservasjon. Lagmannsretten har uten noen nærmere drøftelse gått ut fra at de påklagede utsagn må anses rettsstridige. Dette er uriktig lovanvendelse. I tilfelle lagmannsrettens premisser ikke er tilstrekkelige til at Høyesterett kan vurdere spørsmålet, må dommen oppheves på grunn av mangelfulle domsgrunner.

Når utsagnene ikke er rettsstridige, må de saksøkte frifinnes også for mortifikasjonskravet.

De ankende parters prosessfullmektig har i sin prosedyre for Høyesterett gitt en omfattende faktisk fremstilling. Prosessfullmektigen er oppmerksom på at Høyesterett ikke kan gå utenfor det faktum lagmannsretten har funnet bevist, men anser suppleringen nødvendig for å belyse problemstillingene best mulig.

Det er vist til det meget spente forhold mellom Norge og Kenya høsten 1987. Det er videre gitt en fremstilling av As bakgrunn i Norge og hans forhold til kenyanske myndigheter, hans opptreden overfor

Side 511

offentligheten og de forhold ellers som ledet til den meget omfattende mediaomtale av A og hans

forhold. Det fremheves at As opptreden i den spente utenrikspolitiske situasjon som forelå, ga pressen en sterk oppfordring til å skaffe til veie opplysninger om ham, om hans forhold til Kenya og om hans troverdighet. Det var et spørsmål av meget stor politisk betydning om A virkelig representerte de kenyanske myndigheter, og avisleserne hadde krav på å få dette spørsmål best mulig belyst. Situasjonen var akutt og tiden knapp, og det var da ikke til å unngå at det kunne oppstå feil og unøyaktigheter i reportasjene.

A hadde selv trådt frem for offentligheten på en slik måte at han måtte finne seg i at det ble rettet et skarpt søkelys mot hans troverdighet. Han kan ikke beklage seg over dette, eller over at avisene kom til å skrive ting som ikke var helt korrekte. Det fremheves ellers at det er reportasjene totalt og ikke enkeltsetninger som bør være gjenstand for bedømmelse.

Det er gitt omfattende generell redegjørelse for de ankende parters syn på rettsstridsvurderingen etter § 247. Det er vist til hensynet til ytrings- og informasjonsfriheten og i denne forbindelse til Grunnloven § 100 og til Den europeiske menneskerettskonvensjon artikkel 10. Særlig er public-interest synspunktet og betydningen av den løpende debatt fremhevet. Det er videre understreket at det er alminnelig godtatt at den som trer frem som en offentlig person, må finne seg i mer enn andre så lenge angrepene har en saklig tilknytning til de spørsmål som behandles. I dette tilfelle var personen As troverdighet i seg selv et sentralt spørsmål. Det fremheves at avgjørelsen må bero på en samlet vurdering av en rekke momenter. Således må det også legges vekt på beskyldningens karakter, formen på oppslaget, hvilke kilder det er bygget på, om den krenkede er hørt, hvilken tid pressen har hatt til rådighet for sine undersøkelser, den totale mediadekning og den sammenhengen beskyldningene er satt i.

Det vises til at rettsstridsreservasjon har vært behandlet flere ganger i nyere høyesterettspraksis, således i Rt-1990-257 og Rt-1993-537 .

Etter de ankende parters syn må en samlet vurdering ut fra de momenter som er ansett relevante i teori og rettspraksis, føre til den konklusjon at de utsagn denne sak gjelder, ikke kan anses rettsstridige.

En konkret vurdering av de enkelte utsagn ut fra det generelle syn som er gjort gjeldende, må lede til at ingen av dem kan anses rettsstridige. Det er dessuten andre mangler ved lagmannsrettens behandling av de enkelte utsagn. De to første utsagn, som sto i VG for mandag 24 august 1987, gjelder underslag, det ene i Kenya, det andre i Norge. Begge utsagn belyser spørsmålet om det var grunn til å stole på A, og det første også spørsmålet om det kunne antas at de kenyanske myndigheter ville bruke A som sin budbringer.

Når det gjelder utsagn 1, anføres at det ved vurderingen må tas hensyn til at andre utsagn om samme forhold i VG for 24 august ikke er blitt mortifisert. Det anføres videre at de ankende parter, som det fremgår av lagmannsrettens referat av anførelsene, hadde vist til to artikler som kilde for sine opplysninger uten at lagmannsretten overhodet har vurdert denne del av bevisførselen. VG måtte under enhver omstendighet i den situasjon som forelå, rettmessig kunne gjengi det kenyanske syn på A.

Side 512

Når det gjelder omtalen av underslagssaken i Finnmark, erkjennes at de opplysninger som var gitt ikke var presise. Det erkjennes også at man i utgangspunktet ikke straffritt kan gjengi en politianmeldelse hvis det ikke kan føres sannhetsbevis også for anmeldelsens innhold. Det avgjørende blir derfor rettsstridsvurderingen. Det måtte i den foreliggende situasjon være anledning til å bringe frem opplysninger som kunne belyse As troverdighet. At han flere ganger hadde vært anmeldt for bedrageri eller tilsvarende forhold, var da et moment av betydning. De feil som foreligger ved omtalen av anmeldelsen, er i denne sammenheng ikke vesentlige. Det må også legges vekt på at VG hadde sine opplysninger fra lensmannen, som måtte antas å være en pålitelig kilde.

Utsagn 3 og 4 i VG for 26 august 1987 var foranlediget av As egen forklaring om at han faktisk hadde vært agent.

Når VG er dømt for utsagn 3, må det bero på en uriktig forståelse av utsagnet. Lagmannsretten har dessuten stilt for strenge krav til bevisbyrden. Subsidiært gjøres gjeldende at utsagnet under ingen omstendighet er rettsstridig.

Utsagn 4 gjelder As forhold til flyktningarbeid, og det sies at han skal ha utgitt seg for å være representant for NOAS og Statens flyktningsekretariat. Utsagnet kan ikke sies å innebære en beskyldning om straffbare forhold, slik lagmannsretten har lagt til grunn. Det kan neppe anses som en ærekrenkelse og kan iallfall ikke anses som rettsstridig i den situasjon som forelå.

Det anføres videre at det under ingen omstendighet er grunnlag for domfellelse av redaktør Norland etter straffelovens § 431. Lagmannsrettens lovanvendelse er uriktig. Den aktsomhetsnorm som lagmannsretten har oppstilt, vil i praksis innebære et objektivt ansvar for redaktøren.

Hvis Høyesterett frifinner eller opphever dommen for alle fire utsagn, vil dette uten videre få virkning også for oppreisningskravet. Hvis Høyesterett frifinner for ett eller flere utsagn, men ikke for alle, vil Høyesterett måtte vurdere oppreisningsbeløpets størrelse, og må da kunne fastsette dette uavhengig av lagmannsrettens vurdering som etter de ankende parters syn har ført til et alt for høyt beløp.

De ankende parter har nedlagt slik påstand:

"Prinsipalt: De ankende parter frifinnes.

Subsidiært: Eidsivating Lagmannsretts dom oppheves.

I begge tilfeller: De ankende parter tilkjennes saksomkostninger hos A for byrett, lagmannsrett og Høyesterett."

Ankemotparten, A, har i det vesentlige anført:

Lagmannsrettens dom er riktig. Det er ingen feil ved rettsanvendelsen. De påklagede utsagn må anses rettsstridige. Det er heller ikke slike mangler ved domsgrunnene at det er grunnlag for opphevelse av dommen.

Også ankemotpartens prosessfullmektig har følt behov for å gi en faktisk fremstilling til supplering av lagmannsrettens premisser. Det fremheves at det ikke er grunn til å betvile at A snakket sant både om det oppdrag han hadde fått fra kenyanske myndigheter, og om Wamwere-saken. Ved bedømmelsen av de opplysninger han ga, og måten han

Side 513

opptrådte på, må det tas hensyn til hva som er vanlig i kenyansk politikk og til at A som kenyaner ville ha lett for å feilbedømme norske forhold og norske reaksjoner.

Etter at A hadde fått sitt oppdrag, henvendte han seg først til Utenriksdepartementet. Dette skjedde før presseomtale i Kenya av et mulig brudd med Norge, og det han fremførte, kunne derfor ikke stamme fra kenyanske aviser. Forsvarlige undersøkelser ville vist at A faktisk måtte ha fått et slikt oppdrag som han hevdet å ha. Hvis dette var brakt på det rene, var det ikke grunnlag for de senere personangrep i pressen.

Om de utsagn som dommen gjelder, anføres generelt at Høyesterett er bundet av lagmannsrettens bevisbedømmelse, og det må således legges til grunn at det ikke foreligger sannhetsbevis.

Artikkelen i VG for 24 august 1987 med overskriften "Alltid bråk etter A" er preget av sjusket og unøyaktig journalistikk, og det er ikke utvist tilbørlig aktsomhet.

Når det gjelder utsagn 1, fremheves at VG ikke kan dekke seg bak at det er bygget på opplysninger fra kenyanske myndigheter. Hensett til den politiske situasjon og forholdene i Kenya, var det ikke forsvarlig å bygge på uverifiserte opplysninger fra politiske myndigheter der.

Når det gjelder utsagnet om underslag i Finnmark, vises til at det er enighet mellom partene om at sannhetsbeviset må gjelde anmeldelsens innhold. Det vises dessuten til at det dreide seg om en åtte år gammel sak som det ikke var noen grunn til å trekke frem.

Til de ankende parters anførsler om utsagn 3 anføres at det er riktig, som lagmannsretten har lagt til grunn, at det må kreves strengere krav til sannhetsbeviset når injurien er særlig grov.

Det fastholdes at utsagn 4 om at A skal ha utgitt seg for å representere NOAS eller Flyktningsekretariatet, må anses som en beskyldning om straffbare forhold, eller i alle fall om så

grove forhold at de må likestilles med straffbare forhold.

Når det gjelder spørsmålet om utsagnene kan anses som rettsstridige, anføres at det ikke foreligger rettsavgjørelser der tilsvarende beskyldninger er godtatt som ikke rettsstridige. Etter ankemotpartens syn finnes det under enhver omstendighet en kjerne der hensynet til personvernet må slå igjennom. Dette må gjelde ved beskyldninger om straffbare handlinger og andre tilsvarende ærerørigе beskyldninger. Det må anses som en menneskerett å bli ansett som uskyldig i slike forhold dersom det ikke kan bevises ut over rimelig tvil at vedkommende er skyldig.

Det bestrides at det forelå en situasjon hvor A måtte finne seg i slike beskyldninger.

Det er ikke riktig at han hadde "invitert til debatt om sin troverdighet". Forsvarlige undersøkelser ville, som allerede fremholdt, ha bekreftet at han var budbringer.

Selv om det var helt legitimt å stille spørsmål om hvorvidt A faktisk representerte Kenya, kan det ikke forsvares å gi misvisende opplysninger om straffesaker som A hadde vært innblandet i. Da gikk man inn på et beskyttet område. A hadde selv ikke angrepet noen, og det er misvisende å anse ham som en "offentlig person". Det burde også ha vært tatt hensyn til at han som innvandrер hadde en begrenset innsikt i norske forhold og norsk politikk.

Side 514

Pressen har og må ha en streng undersøkelsesplikt, og kan ikke unnskyldes seg med tidspress. Det vises til Høyesteretts dom 19 januar 1994 - Henning Holstad mot Arbeiderbladet. Verdens Gang har ikke gitt A mulighet til å forklare seg før utsagnene ble trykt. Han har ikke hatt noen reell imøtegåelsesmulighet.

Ankemotparten er enig i lagmannsrettes lovanvendelse når det gjelder redaktøransvaret.

Oppreisningsbeløpene er ikke satt for høyt. Presseoppslagene har vært en meget sterk påkjenning for A og hans familie. Høyesterett bør, om oppreisningsspørsmålet blir gjenstand for vurdering, ta samme utgangspunkt som lagmannsretten.

Ankemotparten, A, har nedlagt denne påstand:

"1. Anken forkastes.

2. I saksomkostninger for Oslo byrett betaler Tor Strand 10000,- - titusen - kroner, Øyvind Brigg 10000,- - titusen - kroner, Andreas Norland 10000,- - titusen - kroner og Verdens Gang A/S 77000,- - syttisyvtusen - kroner til A innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av Høyesteretts kjennelse.

I tillegg betales renter av 63000,- - kronersekstiretusen - av Verdens Gang A/S med 18 % årlig rente fra det av lagmannsretten fastsatte oppfyllestidspunkt til 31. desember 1993 og 12 - tolv - prosent årlig rente fra 1. januar 1994 og til betaling skjer.

3. I saksomkostninger for Eidsivating lagmannsrett betaler Tor Strand 30000,- - trettitusen - kroner, Øyvind Brigg 30000,- - trettitusen - kroner, Andreas Norland 30000,- - trettitusen - kroner og Verdens Gang A/S 35775,50 - trettifemtusensyvhundreogsyttifem 50/100 - kroner til A. Beløpene tillegges 18 - atten - prosent årlig rente fra det av lagmannsretten fastsatte oppfyllestidspunkt til 31. desember 1993 og 12 - tolv - prosent årlig rente fra 1. januar 1994 og til betaling skjer.

4. Tor Strand, Øyvind Brigg, Andreas Norland og Verdens Gang A/S dømmes - en for alle og alle for en - til å betale A s saksomkostninger for Høyesterett.

5. Verdens Gang A/S er solidarisk ansvarlig for de saksomkostninger som pålegges Tor Strand, Øyvind Brigg og Andreas Norland."

Jeg er kommet til at anken må tas til følge og lagmannsrettens dom oppheves.

De ankende parters hovedanførsel for Høyesterett er at den rettsstridsreservasjon som etter rettspraksis innfortolkes i straffeloven § 247, må lede til at de påklagede utsagn verken kan medføre straff, mortifikasjon eller oppreisning. Dette ble gjort gjeldende også for lagmannsretten. Jeg viser til referat av de ankende parters anførsler på side 15 i lagmannsrettens dom:

"I tillegg til dette kommer så hans helt merkverdige opplysninger om sine kontakter med Kiplagat i utenriksdepartementet og med Kiptanui ved presidentens sekretariat i Kenya, dels om Mois misnøye med norsk presseomtale og særlig om de påståtte forsøk fra Kenyas side, på å bli kvitt Koigi Wa Wamwere før president Mois besøk, gjennom As medvirkning, og As vingling i den forbindelse.

Side 515

Først spiller A på lag med myndighetene i Kenya, så ombestemmer han seg, av hensyn til Wamweres familie, som han sier først. Nå heter det at han ikke trodde på kidnappingsplanene slik han først fikk dem presentert. Tidligere har han sagt at han ikke klarte å finne ut hvor Wamwere bodde og at det var årsaken til at han ikke fikk gjort noe.

- - -

Ved den avveining som må gjøres mellom hensynet til personvernet og almenhetens interesse av trykkefrihet og fri meningsutveksling, må hensynet til den grunnlovfestede ytringsfriheten veie sterkt. Det vises til Mæland 363-364 hvor det uttales at ikke bare personer som er høyt oppe på den politiske rangstige, må finne seg i mer nærgående kritikk enn andre. Det samme gjelder også de personer som selv søker offentlighetens lys. Dette i motsetning til dem som ufrivillig omtales av almenheten. A har i høy grad selv søkt å oppnå offentlig omtale."

Lagmannsretten har ikke tatt standpunkt til disse rettslige anførsler og har heller ikke gått inn på det faktum som er påberopt som grunnlag for anførslene. Dette må føre til opphevelse av lagmannsrettens dom dersom det må antas at en vurdering av rettsstridsspørsmålet kunne ha ledet til et annet resultat.

Hovedpunktene i de ankende parters faktiske anførsler er at det forelå en spent utenrikspolitisk situasjon i forhold til Kenya, og at situasjonen var blitt akutt i siste halvdel av august 1987. I denne spente situasjon dukket det så opp en ukjent kenyaner, som hadde norsk statsborgerskap og arbeidet som postfunksjonær i Oslo, og hevdet både i fjernsynet og i en pressekonferanse, som han selv hadde innkalt til, at han hadde et budskap fra de kenyanske politiske myndigheter til det norske folk og til norske politiske myndigheter. Et par dager senere fortalte han på en ny pressekonferanse at han våren 1987 hadde fått i oppdrag å medvirke til kidnapping av en kenyansk eksilpolitiker som var bosatt i Norge. Alt dette førte til en meget betydelig mediaomtale, og VG's artikler var en del av denne.

Ankemotpartens syn på faktum er på flere punkter vesentlig annerledes. Blant annet fremheves at A faktisk var budbringer for kenyanske myndigheter, at det ikke var noen reell grunn til å betvile dette, og at det var VG som satte i gang den ærekrenkende og dels også harselerende presseomtale av A. Jeg viser ellers til mitt referat av partenes anførsler.

Lagmannsretten har overhodet ikke gått inn på dette, og Høyesterett kan ikke i en sak som behandles etter straffeprosesslovens regler, foreta en selvstendig bevisbedømmelse. Det kan ikke utelukkes at de ankende parters anførsler om faktum i det vesentlige kan være riktige, og ved min vurdering av hvorvidt deres innsigelse om at ytringene ikke var rettsstridige, kunne ha ført frem, må jeg derfor legge de ankende parters faktiske fremstilling til grunn.

Under denne forutsetning er det uten videre klart at det knyttet seg en betydelig interesse til spørsmålet om hvem A egentlig var, hvilket forhold han hadde til Kenya og til myndighetene der, hva han hadde foretatt seg i Norge, og hvilken troverdighet han hadde. På bakgrunn av den tilspissede politiske situasjon Norge - Kenya med spørsmål om diplomatisk brudd og avlysning av den tidligere avtale om besøk fra Kenyas president i Norge, var det også grunn for pressen til å søke å bringe alle relevante opplysninger så raskt som mulig. I en slik situasjon vil det kunne skje glipp uten at det er særlig meget å bebreide pressen. Det vil kunne bli gitt opplysninger som savner tilstrekkelig grunnlag, eller som er upresise eller misvisende i enkeltheter. Situasjonen ville også meget naturlig føre til spekulasjoner, ikke minst når A opplyste at han hadde et kidnappingsoppdrag samtidig som det ble brakt på det rene at han hadde forsøkt å komme inn i flyktningsmiljøer.

Jeg er enig med de ankende parter i at det vil kunne ha uheldige virkninger for ytringsfriheten, informasjonsfriheten og den løpende offentlige debatt hvis slike feilskjær i en situasjon som den

beskrevne skal føre til reaksjoner mot pressen.

Et stykke på vei vil pressen være beskyttet av straffeloven § 249 nr 3. Det er i rettspraksis antatt at pressen, når den utfører sin informasjonsoppgave, kan sies å vareta andres tarv, slik denne bestemmelse forutsetter, jf Rt-1989-257, særlig side 266, og Andenæs og Bratholm, Spesiell strafferett, Utvalgte emner, 2 utgave side 204. Straffrihet etter § 249 nr 3 utelukker ikke mortifikasjon, slik resultatet vil bli dersom et utsagn anses som ikke rettsstridig. Etter mitt syn på den foreliggende sak finner jeg ikke grunn til å gå nærmere inn på denne bestemmelse.

Selv om straffeloven § 247 ikke som § 246 inneholder noen uttrykkelig rettsstridsreservasjon, er det ikke tvilsomt at en slik reservasjon

Side 516

må innfortolkes. Ikke enhver kritikkverdig uttalelse kan anses rettsstridig. Uttalelsen må være "utilbørlig" jf Andenæs/Bratholm side 165 og henvisningen der til lovforarbeidene. Spørsmålet er belyst i nyere høyesterettspraksis, se særlig Rt-1990-257 og Rt-1993-537. Særlig ved tilspissede utsagn i politisk debatt og annen debatt om samfunnsspørsmål eller faglige spørsmål vil hensynet til ytringsfriheten veie tungt. De avveininger som i rettspraksis er foretatt på disse områder mellom hensynet til ytringsfriheten og hensynet til den krenkede, har som resultat at det bør være et visst spillerom for uttalelser med krenkende innhold, men at det normalt vil måtte trekkes en grense ved utsagn som går på den enkeltes hederlighet eller motiver, Rt-1993-537 side 543.

Hensynet til ytringsfriheten står særlig sterkt når det gjelder meningsytringer. Den foreliggende sak gjelder utsagn av en annen art. Det dreier seg ikke om meningsytringer, men om opplysninger om konkrete faktiske forhold, og om opplysninger som dessuten nettopp gjelder en persons hederlighet og pålitelighet. På den annen side hadde i dette tilfellet personens hederlighet en direkte betydning for vurderingen av utsagn han hadde kommet med - utsagn som var selve kjernen i den diskusjon som ble ført. Jeg kan ikke se at den rettspraksis som foreligger, gir særlig veiledning her.

Jeg er kommet til at rettsstridsreservasjonen i § 247 i særlige tilfelle må gjelde også for uriktige rent faktiske opplysninger som er egnet til å skade noens gode navn og rykte. Adgangen til å informere er en vesentlig side av trykkefriheten og ytringsfriheten. Som allerede nevnt, vil det kunne ha uheldige konsekvenser om ethvert feilskjær i en presset situasjon skal kunne føre til reaksjoner mot pressen. Det må også når det gjelder slike utsagn foretas en konkret avveining av hensynet til ytringsfriheten mot hensynet til beskyttelse av enkeltmenneskets integritet og verdighet. Dette siste hensyn vil kunne gjøre seg sterkere gjeldende her enn når det gjelder tilspissede meningsytringer eller karakteristikker. Den totalvurdering som må foretas, vil måtte omfatte en rekke momenter, jf de ankende parter anførsler.

Jeg innskyter i denne forbindelse at det kan være en flytende overgang mellom spørsmålet om rettsstrid og vurderingen av om et forhold rammes av de til dels skjønnsmessige kriterier som er angitt i § 247. Rettsstridsspørsmålet vil også måtte ses i sammenheng med spørsmålet om hvorledes utsagnet er å forstå og hvilken virkning det har i den sammenheng man finner det.

Slik den faktiske situasjon beskrives av de ankende parter, var det et sentralt spørsmål av interesse for allmennheten om A virkelig opptrådte på vegne av de kenyanske myndigheter, eller om det forelå en ren Køpenickiade. Det var under disse forutsetninger helt legitimt når pressen fant frem til og offentliggjorde opplysninger som kunne belyse dette spørsmål. I en slik situasjon må man etter mitt syn akseptere visse uriktigheter og unøyaktigheter også om personlige forhold uten at grensen mot det rettsstridige dermed anses overskredet. Forutsetningen er imidlertid at det dreier seg om opplysninger som er relevante for det spørsmål som skal vurderes.

De ankende parter har fremhevet at A selv trådte frem for offentligheten, og at han derfor måtte finne seg i mer enn det andre må tåle.

Side 517

Under de faktiske forutsetninger de ankende parter har angitt, er jeg enig i dette. Som påpekt av førstvoterende i Høyesteretts dom av 11 februar 1994 i sak mellom Verdens Gang og Jens Kristian Blichfeldt, må den som ikke har søkt offentlighetens lys, "ha et sterkere krav på personvern enn den som selv har stilt seg til skue i det offentlige liv."

Jeg går så over til å se på hvilken betydning disse synspunkter vil kunne ha ved vurderingen av

de utsagn som omfattes av ankesaken. Utsagn 1 og 2 gjelder to underslagssaker. De finnes i en artikkel med overskriften "Alltid bråk etter A". Artikkelen omhandler flere forhold. Samlet sett gir artikkelen det inntrykk at As opptreden flere ganger tidligere har ført til "bråk", og at han ikke var til å stole på.

Utsagn nr 1 gjaldt underslag i Kenya. Jeg nevner først at det må anses som en saksbehandlingsmangel at lagmannsretten i sine premisser bare behandlet ett av de tre grunnlag som de ankende parter hadde anført som sannhetsbevis.

At det forelå eller hadde foreligget en underslagssiktelse i Kenya, var av interesse både for spørsmålet om de kenyanske myndigheter kunne tenkes å ha tillit til A, og ved vurderingen av hans troverdighet mer generelt. Omtalen i VG var etter lagmannsrettens bevisvurdering upresis, og det var ikke ført bevis for det underliggende straffbare forhold. Etter mitt syn var det imidlertid av selvstendig interesse at straffesaken faktisk hadde foreligget, og selv om omtalen av saken var uriktig på enkelte punkter, behøver den ikke ha vært rettsstridig.

Utsagn 2 gjaldt en åtte år gammel anmeldelse for underslag i Finnmark. Selv om saken var gammel og ikke hadde ført til strafforfølgning, kunne den likevel ha betydning for vurderingen av As troverdighet, og det kan neppe innvendes noe mot at saken ble trukket frem. Opplysningene i VG var unøyaktige, men stammet fra lensmannen. Gjengivelsen av lensmannens opplysninger behøver ikke å ha vært rettsstridig i den situasjon som hevdes å ha foreligget.

Utsagn 3 og 4 fremkom etter at A hadde fortalt at han gjennom flere måneder hadde hatt i oppdrag å bistå med kidnapping av den kenyanske eksilpolitiker Wamwere. Spekulasjoner om ytterligere agentvirksomhet kan neppe anses rettsstridige, og det sentrale i utsagn 3 er nettopp agentvirksomheten, ikke antakelsen om at han hadde vært i Overvåkingspolitiets søkelys. Utsagn 4 om at han skulle ha utgitt seg for å representere NOAS og Flyktningsekretariatet ligger i grenseområdet for det som kan anses ærekrenkende, og det burde iallfall ha vært vurdert om utsagnet under de foreliggende omstendigheter var rettmessig.

Jeg er etter dette kommet til at lagmannsrettens unnlattelse av å behandle rettsstridsspørsmålet kan ha hatt betydning for avgjørelsen, og at lagmannsrettens dom derfor må oppheves.

Saken har reist prinsipielle spørsmål, og jeg er kommet til at det etter omstendighetene ikke bør tilkjennes saksomkostninger for noen instans for den del av saken som har vært behandlet av Høyesterett. Når det gjelder saksomkostninger i den del av saken som er rettskraftig avgjort ved byrettens dom, viser jeg til den fordeling som er foretatt av lagmannsretten, domsutskriften side 28.

Jeg stemmer for denne kjennelse:

Side 518

Lagmannsrettens dom med hovedforhandling oppheves.

Saksomkostninger tilkjennes ikke for noen instans for den del av saken som har vært behandlet av Høyesterett.